

Pátá část knihy přibližuje Budín jako centrum moci. Vedle rozboru městské samosprávy (Martyn Rady) je Budín pojednán jako místo konání sněmů (János M. Bak a András Vadas) a panovnických summitů (Balázs Nagy). Ve studii vzniklé již roku 2001 zkoumá András Kubinyi pozici Budína jako hlavního města Uherska. Tvrdí, že se Budín stal trvalou rezidencí krále až počátkem 15. století, druhým dechem však dodává, že tato skutečnost má dlouhou a komplikovanou historii. Zejména ve 14. století musel Budín o pozici královské rezidence bojovat s Visegrádem, nicméně od svého etablování jako královského sídla (počínaje 13., ne-li už 11. stoletím) nikdy neztratil ze svého významu.

Výklad celé knihy je silně centrován k panovníkovi, což platí neméně i v šesté části, která se zabývá kulturou. Pozornost je přirozeně věnována pozoruhodnému souboru soch z budínského hradu ze Zikmundovy éry, jímž se již dlouhodobě zabývá Szilárd Papp. Jako v žádné maďarské syntéze nemůže chybět ani kapitola o humanismu a uherské renesanci, jež se neomezuje jen na korvínské období, ale má podle autorky (Valery Rees) kořeny již na počátku 15. století. Vcelku zkrátka naopak přichází panovnické dvory, blíže je zde pojednáno jen jagellonské období (Orsolya Réthelyi).

Název úvodní části „Budín před Budínem“ zrcadlí titul závěru: „Budín po Budíně“. Období, kdy se město stalo z královské rezidence hraničním bodem Osmanské říše, přibližuje László Veszprémy, na něž navazuje rozbohem politického zázemí Ludvíka Jagellonského Antonín Kalous. Poslední Jagellonec měl hledat oporu v církvi, která při králi stála až do poslední chvíle – většina uherských prelátů zahynula u Moháče. Závěrečná esej (Katalin Szende) srovnává postavení Budína jako královské rezidence s jinými sídly střední a jihovýchodní Evropy. Důraz klade na strategický význam řeky a jejích ostrovů.

Byť se maďarská historiografie oproti dějepiscetví některým sousedních zemí vždy snažila o zpřístupňování výsledků svého bádání do světových jazyků, *Středověký Budín v kontexte* je v tomto ohledu bezpochyby počínem přelomovým. Litovat lze jen některých problematicky pojednaných aspektů starších dějin, které nebyly analyzovány s dostatečnou hloubkou (přijetí křesťanství, slovanské osídlení, zakladatelské mýty).

PETER BUČKO

Alexander KREY, *Die Praxis der spätmittelalterlichen Laiengerichtsbarkeit. Gerichts- und Rechtslandschaften des Rhein-Main-Gebietes im 15. Jahrhundert im Vergleich*, Böhlau Verlag, Köln 2015

758 s., ISBN 978-3-412-22462-2

Rozsáhlá práce právního historika Alexandra Kreye je přepracovanou disertací, kterou v roce 2013 obhájil na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem. Název, jenž slibuje analýzu praxe pozdně středověkého laického soudnictví, ve skutečnosti označuje hutný rozbor geneze a činnosti tří vrchních soudů ve Frankfurtu nad Mohanem, Ingelheimu a Gelnhausenu v 15. století. Autorův pohled na uvedené soudy (jako komparativní materiál je užít vrchní soud v Norimberku, jehož praxe je srovnatelná pouze se soudem frankfurtským) je veskrze institucionální. Naopak rozbor funkční praxe poněkud ustupuje do pozadí. Zjednodušeně řečeno, Krey neanalyzuje, co vrchní soudy soudily, resp. v jakých případech odpovídaly jako vyšší soudní stolice na žádosti městských a vesnických soudů, nýbrž jakým způsobem tyto vrchní soudy pracovaly, zda rozhodovaly bez omezení a jaký teritoriální dosah jejich činnost měla. Namísto soudní praxe autora tudíž mnohem více zajímá potenciální existence sítě právních vazeb a regionálně podmíněných strukturálních podmínek právní kultury. Jako hlavní cíl si Krey stanovil rekonstruovat základní funkční mechanismy pozdně středověkého soudnictví a vykreslit hranice právní krajiny v relativně uzavřeném prostoru mezi Rýnem a Mohanem, resp. na ose Ingelheim, Frankfurt nad Mohanem a Gelnhausen.

Hlavní prameny, s nimiž autor pracuje, představují úřední knihy vzešlé z činnosti vrchních soudů. Rekonstrukce situace ve Frankfurtu nad Mohanem, kde vrchní soud dosáhl největšího významu na konci 15. století a ve století následujícím, je bohužel komplikována zničením většiny relevantních pramenů během druhé světové války. Pro analýzu konkrétních případů tak Krey využívá především soudní knihy a protokoly z Ingelheimu, na jehož vrchní soud se v 15. století obracely desítky laických soudů z blízkého okolí. Protože však od konce 15. věku význam ingelheimského vrchního soudu upadal, koncentruje se autorova práce především na toto století, kdežto následující období, v němž v dané oblasti jasně dominoval vrchní soud frankfurtský, již nechává stranou.

Z hlediska rozvoje vrchního soudnictví představovalo „zlatý věk“ 15. století. Příčiny vzniku vrchních soudů v polovině 14. věku, stejně jako proměny jejich uplatnění ve zkoumaném regionu byly velmi odlišné. Ve Frankfurtu nad Mohanem byl rozvoj vrchního soudnictví úzce spojen s masivní teritorializací městského státu. Z tohoto důvodu se zde vrchní soud nacházel pod mnohem větším tlakem městské rady, než tomu bylo například v Ingelheimu. Frankfurtská situace se v mnoha ohledech podobala situaci norimberské, jak autor na mnoha místech své práce naznačuje. Jen pro srovnání ale připomeňme, že například na Moravě 14. a 15. století vznik vrchních soudních stolic, resp. jejich uplatnění v právní praxi nijak nesouvisely s teritorializací Jihlavy či Brna – ta zde ani nenastala. Krey se však jiným oblastem nevěnuje, jeho práce tak postrádá komparativní charakter.

Nejvíce prostoru autor zasvětil otázce profesionalizace laických vrchních soudů v 15. století. Na rozdíl od dosavadní literatury, která mluví o krizi laického soudnictví, resp. o klesajících právních znalostech laických soudů v tomto věku, se zevrubným způsobem snaží prokázat profesionalizaci právní praxe. Ačkoli se ve vrchních soudech až na výjimky neuplatňují osoby s právním vzděláním, přesto veškerá činnost těchto soudů získala podle Kreye jak prostřednictvím soudců, tak prostřednictvím služebního personálu, především tedy písařů, z formálního hlediska výrazně profesionální charakter. Tomu podle něj napomáhala i skutečnost, že soudci pocházeli spíše z vyšších sociálních vrstev. V žádném případě však netvořili uzavřenou sociální skupinu, a to ani příslušností k radním rodům, ani zastávaným povoláním. K profesionalizaci měla přispívat i rozsáhlá teritoriální mobilita kancelářského personálu, která podporovala vznik svébytné právní krajiny a vedla k propojování původně zcela osobitých právních regionů. Příkladem pro moravské poměry může být brněnský a jihlavský notář Jan z Gelnhausenu, jenž nebyl ojedinělým zástupcem osob původem z Gelnhausenu, které se uplatnily v laickém soudnictví.

Komplikovanější je otázka sjednocujících účinků vrchních soudů. Krey totiž na jedné straně jasně doložil, že v obdobných případech vrchní soudy vydávaly často velmi rozdílné výroky, zároveň však tvrdí, že v mnoha ohledech usilovaly o sjednocování soudní praxe, především tedy po formální stránce (výše poplatků, lhůty vydány výroků apod.). Každopádně, ani na základě autorovy monografie není můj názor prozatím možné tvrdit, že by vrchní soudy vedly k odstranění rozptýlenosti právní praxe v říšském prostředí,

a to ani v relativně uzavřeném regionu, jež Krey zkoumá. Jisté náznaky petrifikace dosavadních právních zvyklostí, nebo spíše nezavádění zvyklostí nových, jsou zde však patrné. Roztříštěnost právní praxe nadále přetrvávala kvůli autorem zdůrazňované svobodě činnosti vrchních soudů ve Frankfurtu nad Mohanem a v Ingelheimu. Svůj vliv měla i skutečnost, že ačkoli se veškeré právní jednání konalo ústním způsobem, včetně žádostí, s nimiž se na vrchní soudy obracely jednotlivé soudy městské či venkovské, samotné výroky dostávaly písemnou podobu, a takto i vstupovaly do širšího povědomí.

Výraznějšímu sjednocení soudní praxe bránila rovněž absencí hierarchické struktury jednotlivých soudů, i když především soud ingelheimský podle Kreye v polovině 15. století usiloval o uznání jisté nadřazenosti. Ingelheimská právní praxe, již lze nejlépe zdokumentovat, v tomto ohledu přece jen ukazuje, že zde alespoň částečně došlo k fixaci zvyklostí, a že tedy pojem právní krajiny není vlastní pouze moderní společnosti a je možné jej s jistými výhradami vztáhnout i na období pozdního středověku.

MARTIN NODL

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Petr KUBÍN, *Svatý Vintíř. Poustevník, kolonizátor a diplomat / Der heilige Gunther. Einsiedler, Kolonisor und Diplomat*, Katolická teologická fakulta UK – Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2016 (= Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia atrium 25)

259 s., ISBN 978-80-7422-459-1

Po zpracování edice jediné legendy o Vintířovi se Petr Kubín zaměřil na sepsání moderního odborného životopisu tohoto durynsko-bavorsko-českého světce. Stručný životopis je vydán jako pandán legendy i v tom smyslu, že vychází s kompletním překladem do němčiny, čímž obě díla prozrazují jistou ambici stát se obecně užívaným středoevropským zpracováním Vintířova života. Kubín pojal strukturu knihy konzervativně a opatřil ji až poněkud školsky působícím